FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ~IVILI

IM}ALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM il-}amis, 7 ta' Frar, 2002

Kaw\a Numru 31
~itazz. Nru. 2341/00JRM

{iovanni FENECH, Joseph Fenech, Pa`ifiku Fenech, Agnes Fenech, Maryann Saliba

vs

KUMMISSARJU TAL-ARTIJIET

Il-Qorti:

Rat l-Att ta`-~itazzjoni mressaq fil-25 t'Ottubru, 2000, li bih l-atturi ippremettew:

Illi l-atturi huma lkoll ko-proprjetarji ta' bi``a art tal-kejl ta' madwar 98 metru kwadru li tmiss min-nofs in-nhar ma' proprjeta ta' {iovanni Fenech u o]rajn, mal-majjistral u mill-grigal ma' triq pubblika;

Illi permezz ta' Dikjarazzjoni tal-President ta' Malta tal-14 ta' Lulju, 2000 fil-Ga\\etta tal-Gvern Avviz Numru 621, kopja ta' liema qed ti[i hawn annessa u mmarkata Dok A, [ie iddikjarat illi l-art fuq imsemmija hija me]tie[a mill-awtorita' kompetenti g]al skop pubbliku skond id-disposizzjonijiet ta' l-Ordinanza dwar l-Akkwist ta' Artijiet g]al Skopijiet Pubbli`i (Kapitolu 88) u illi l-akkwist tag]ha g]andu jkun b'xiri assolut;

Illi din l-art ittie]det mill-pussess ta' l-atturi sabiex ting]ata lil terza persuna sabiex jag]mel u\u minnha;

Illi f'tali te]id il-konvenut kien obbligat li qabel jasal g]al dik id-de`i\joni sabiex jie]u l-istess art jag]ti smig] lill-atturi b'mod li fil-konfront tag]hom ikunu [ew osservati l-prin`ipji tal-[ustizzja naturali kif previst fl-artikolu 469 A;

Illi l-konvenut naqas milli jag]ti ebda forma ta' smieg] lill-atturi u dan bi vjolazzjoni tal-prin`ipji ta' [ustizzja naturali li huwa kien obbligat li japplika fit-te]id tad-de`i\joni tieg]u;

Illi g]alhekk tali te]id huwa null u bla effett fil-li[i;

Illi l-atturi soffew danni konsiderevoli min]abba dan it-te]id illegali;

Illi, g]alkemm il-konvenut [ie interpellat permezz ta' ittra uffi`jali datata 15 ta' Settembru, 2000 (kopja ta' liema qed ti[i hawn annessa u mmarkata Dok B) sabiex jaddivjeni g]ar-rexissjoni tal-fuq imsemmi akkwist u g]al-likwidazzjoni u]las tad-danni kkaw\ati lill-atturi bl-a[ir illegali hawn fuq imsemmi, huwa baqa' inadempjenti;

G]alhekk l-atturi talbu lil din l-Onorabbli Qorti g]aliex m'g]andhiex:

1. Tiddikjara li t-te]id tal-bi``a art tal-kejl ta' madwar 98 metru kwadru li tmiss min-nofs in-nhar ma' proprjeta' ta' {iovanni Fenech u o]rajn, mal-majjistral u mill-grigal ma' triq pubblika, sar bi ksur tad-dritt tal-atturi g]as-smieg] xieraq kif protett mill-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u mill-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja g]all-Protezzjoni tad-Drittijiet u l-Libertajiet Fundamentali tal-Bniedem;

2. Tiddikjara li tali te]id huwa null, invalidu u bla effett a tenur ta' l-Artikolu 469A(b)(ii);

3. Tiddikjara li l-konvenut huwa unikament responsabbli g]ad-danni sofferti mill-atturi b]ala konsegwenza tat-te]id fuq imsemmi;

4. Tillikwida tali danni kif sofferti mill-atturi u tordna lill-konvenut i]allas dawn id-danni kif likwidati;

Bl-ispejje\ kontra l-konvenut li huwa minn issa in[unt g]as-subizzjoni;

Rat id-Dikjarazzjoni ma]lufa u n-Nota tax-Xiehda tal-atturi flimkien ma\-\ew[dokumenti mehmu\a mag]ha;

Rat in-Nota mressqa mill-im]arrek Kummissarju tal-Artijiet li biha e``epixxa:

1. Illi in linja preliminari in-nullita' ta`-`ita\\joni stante li abba\i ta' l-artikolu 2 tal-Avviz Legali 35 tal-1993, azzjoni biex ji[i inforzat dritt fondamentali protett bl-Att XI tal-1987, g]andha ssir permezz ta' rikors u mhux permezz ta' ~itazzjoni;

2. Illi in linja preliminari, u ming]ajr pre[udizzju g]as-suespost, i`-~itazzjoni odjerna hija irregolari stante li l-atturi, fl-istess talbiet tag]hom, qed jitolbu kemm

rimedju ordinarju, in kwantu qed jitlob danni ai termini tal-Kap. 12 tal-Li[ijiet ta' Malta, kif ukoll rimedju straordinarju ai termini tal-Att XIV tal-1987. Illi r-rimedju straordinarju hu esklu\ bir-rimedju ordinarju, peress li r-rimedju straordinarju japplika f'dawk il-ka\ijiet meta ma jkunx hemm rimedju ordinarju;

3. Illi kwantu bba\ati fuq l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja u fuq l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni, l-azzjoni hija monka peress illi d-Dikjarazzjoni Presidenzjali dwar il-]tie[a ta' art g]al skop pubbliku ma tikkostitwix id-determinazzjoni ta' drittijiet `ivili u l-atturi g]andhom a``ess g]al Tribunal indipendenti u imparzjali dwar il-fissazzjoni tal-ammont tal-kumpens dovut;

4. Illi sekondarjament, u bla pre[udizzju g]as-suespost, l-atturi jridu jipprovaw it-titolu tag]hom fuq l-art in kwistjoni;

5. Illi fil-mertu l-iskop wara l-esproprijazzjoni kien wie]ed le[ittimu stante li sar fl-interess pubbliku, u `joe' biex issir triq, kif ser ji[i spjegat fit-trattazzjoni tal-kaw\a;

6. Illi fil-mertu, u bla pre[udizzju g]as-suespost, mhux minnu li l-konvenut a[ixxa *ultra vires*, jew li huwa ma kkonsidrax il-po\izzjoni tal-atturi qabel ma g]adda biex talab l-esproprijazzjoni tal-proprjeta' fl-interess pubbliku, u g]aldaqstant ma jirrispondi g]all-ebda danni;

7. Illi fil-meritu ukoll, u bla pre[udizzju g]as-suespost, l-anqas ma huwa minnu li l-konvenut a[ixxa b'*mala fede* jew b'mod mhux ra[onevoli fl-azzjonijiet tieg]u u g]aldaqstant abba\i tas-subartikolu (5) tal-artikolu 469A tal-Kap 12 tal-li[ijiet ta' Malta, ebda danni ma huma dovuti lill-atturi;

Salvi e``ezzjonijiet o]ra;

Rat id-Dikjarazzjoni ma]lufa u n-Nota tax-Xiehda tal-im]arrek;

Rat il-verbal tas-smig] tat-22 ta' Marzu, 2001, fejn il-kaw\a t]alliet g]at-trattazzjoni tal-ewwel e``ezzjoni tal-im]arrek, dwar in-nullita' ta`-`itazzjoni;

Rat is-Sentenza tag]ha tal-24 ta' Settembru, 2001[1], li biha `a]det l-ewwel e``ezzjoni tal-im]arrek Kummissarju tal-Artijiet;

Rat id-Degriet tag]ha tat-8 ta' Novembru, 2001, li bih ordnat lill-im]arrek iressaq Nota ta' Sottomissjonijiet dwar it-tieni e``ezzjoni tieg]u sa mhux i\jed tard mis-6 ta' Di`embru, 2001, fin-nuqqas ta' liema att, l-im]arrek kien jitqies li ma kienx g]adu qieg]ed jinsisti i\jed dwar dik l-e``ezzjoni;

Rat illi l-im]arrek Kummissarju tal-Artijiet ma ressaq l-ebda Nota ta' Sottomissjonijiet dwar l-imsemmija tieni e``ezzjoni tieg]u, u, sallum, l-ebda talba sabiex il-Qorti tieqaf milli tg]addi g]ad-de`i\joni dwar l-imsemmija e``ezzjoni;

Semg]et it-trattazzjoni tal-Avukati tal-atturi dwar it-tieni e``ezzjoni;

Rat mill-[did l-atti kollha tal-kaw\a;

Rat id-Degriet tag]ha tat-23 ta' Jannar, 2002, li bih]alliet il-kaw\a g]ad-de`i\joni dwar din it-tieni e``ezzjoni;

Ikkunsidrat:

---

[1] Pa[[. 21-9 tal-pro`ess

Illi b'din l-e``ezzjoni, l-im]arrek Kummissarju tal-Artijiet qieg]ed jg]id li l-kaw\a tal-atturi hija irregolari g]aliex, filwaqt li qieg]ed jintalab rimedju ordinarju g]all-]las tad-danni m[arrba, qieg]ed fl-istess nifs jintalab rimedju straordinarju m]ares bl-Att XIV tal-1987, ji[ifieri l-Att li da]]al b]ala bi``a mill-ordinament [uridiku Malti d-dispo\izzjonijiet tal-Konvenzjoni g]all-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (Kapitolu 319 tal-Li[ijiet ta' Malta);

Illi, kif ing]ad, l-im]arrek naqas li jittratta din l-e``ezzjoni u ma g]amel l-ebda sottomissjoni biex isa]]a] l-imsemmija e``ezzjoni tieg]u, u b'\ieda ma' dan, il-Qorti \\omm quddiem g]ajnejha dak imsemmi fil-verbal tas-smig] tat-8 ta' Novembru, 2001, u t]ossha f'qag]da li tista' tiddikjara li, ladarba min tella' l-e``ezzjoni naqas li jsostniha u jiddefendiha, ma jifdalx triq o]ra g]all-Qorti g]ajr li twarrab l-istess e``ezzjoni;

Illi din il-Qorti, madankollu, t]oss li, min]abba l-aspett [urisdizzjonali li l-istess e``ezzjoni tqanqal, ikun xieraq li l-Qorti tqis il-kwestjoni bi ftit i\jed reqqa milli biss fuq sempli`i ra[uni ta' abbandun min-na]a ta' min tella' l-e``ezzjoni ta]t e\ami;

Illi l-Qorti tifhem li l-e``ezzjoni tistrie] fuq dak li jipprovdu s-subartikolu (2) tal-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni u s-subartikolu (2) tal-artikolu 4 tal-Kapitolu 319 tal-Li[ijiet ta' Malta, li jag]tu lill-Prim'Awla tal-Qorti ~ivili b]ala Qorti Kostituzzjonali[2] [urisdizzjoni ori[inali li tisma' u taqta' kull talba mag]mula minn xi persuna dwar allegat ksur ta' xi wie]ed mill-jeddijiet im]arsin ta]t l-artikoli 33 sa 45 tal-Kostituzzjoni jew fl-Ewwel Skeda mehmu\ mal-Att XIV tal-1987. Jidher li d-dispo\izzjonijiet tal-artikolu 4 fuq imsemmi huwa msejjes, kelma b'kelma fuq dak li jing]ad fl-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni, li dejjem kien imfisser li t-talba ta' rimedji li tista' tag]ti l-Qorti adita ta]t dak l-artikolu

[2] Ara art. 45 tal-Kap 12

huwa rimedju “straordinarju” marbut sfiq mal-g]amla ta’ pro`edura spe`ifika li g]aliha japplika dak l-artikolu[3];

Illi din is-sitwazzjoni kienet titfisser fis-sens li r-rimedju li tintalab tag]ti l-Qorti ta]t dak il-pro`ediment spe`jali kien alternativ, jekk mhux ukoll esklussiv, g]al rimedji “ordinarji” li setg]u jing]ataw skond xi li[i o]ra. Mhux hekk biss, imma n-nuqqas ta’ rikors g]al rimedji ordinarji qabel dak g]all-pro`ediment “straordinarju” kien jag]ti lill-intimat okka\joni li jtella’ l-e``ezzjoni tal-intempestivita’ tal-azzjoni “straordinarja” hekk mibdija[4];

Illi, madankollu, il-Qorti ma tistax ma ssemmix li l-[urisdizzjoni ori[inali msemmija fl-artikoli 46 tal-Kostituzzjoni u 4 tal-Kap 319 hija, fi kliem il-li[i nfisha, diskrezzjonali, fis-sens li jekk lill-Qorti jirri\ultalha li kien hemm me\\i o]ra xierqa g]al rimedju, hija tista’ tag]\el li tirrifjuta li te\er`ita s-setg]at kollha tag]ha ta]t dawk il-provvedimenti fuq imsemmija[5]. Ta’ min jinnota wkoll li t-tifsira u l-applikazzjoni mog]tija lil dawk i\-\ew[ dispo\izzjonijiet kienet ing]atat qabel da]al fis-se]] l-artikolu 469A tal-Kap 12, li ta]tu u bis-sa]]a tieg]u jidher `ar li hija mressqa l-kaw\a pre\enti;

Illi, bilkemm g]andu g]alfejn jing]ad li l-artikolu 469A, li da]]al fis-sistema pro`edurali Malti azzjoni g]al st]arri[ [udizzjarju ta’ azzjoni amministrativa, jag]ti [urisdizzjoni lill-Qrati ta’ [ustizzja ta’ kompetenza `ivili li jist]arr[u s-siwi ta’ g]amil amministrattiv kif imfisser fis-subartikolu (2) tieg]u li, fost l-o]rajn, ikun meqjus li jikser il-Kostituzzjoni[6]. Il-kwalifika wa]danija li dak l-artikolu jidher li jag]mel g]al dak l-e\er`izzju hi “]lief hekk kif provdut mod ie]or bil-li[i”. L-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 4(2) tal-Kap 319

---

[3] Ara, per e\empju, App. Kost. **30.11.1977** fil-kaw\a fl-ismijiet ***Dr. Walter Cuschieri et vs Onor. Prim Ministru noe***

[4] Ara, per e\empju, App. Kost. **30.7.1984** fil-kaw\a fl-ismijiet ***Frankie Mifsud vs Kummissarju tal-Pulizija et*** (Kollez. Vol: **LXVIII.i.29**)

[5] Ara, per e\empju, App. Kost. **16.11.1989** fil-kaw\a fl-ismijiet ***Oliver Siracusa noe vs Onor. Prim Ministru noe*** (Kollez. Vol: **LXXIII.i.204**)

[6] Art. 469A(1)(a) tal-Kap 12

jipprovdu dak il-mod l-ie]or, imma, kif ing]ad, din il-Qorti tifhem li l-e\er`izzju ta' dik il-[urisdizzjoni ori[inali hija presupposta fin-nuqqas ta' disponibilita' ta' rimedji o]ra ordinarji[7];

Illi, fi kliem ie]or, bis-sa]]a ta' dak li jipprovdi l-artikolu 469A innifsu, te\isti ferg]a o]ra ta' st]arri[[udizzjarju ta' g]amil amministrattiv fejn ji[i allegat li xi g]amil b]al dak jikser il-Kostituzzjoni. B'dan il-Qorti tifhem li l-li[i tirreferi mhux biss g]all-Kapitolu IV tal-Kostituzzjoni, imma wkoll g]al kull disposizzjoni o]ra tag]ha. Il-Qorti ma tifhimx lanqas li d-dispo\izzjonijiet tas-subartikolu (4) tal-artikolu 469A huma riferenza g]all-pro`eduri me]uda jew li jmisshom jittie]du ta]t l-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni jew ta]t l-artikolu 4(2) tal-Kap 319, g]aliex, altrimenti, wie]ed jista' jibqa' jdur f'`irku vizzju\ ta' riferenzi li jistg]u jwasslu g]al qag]da fejn l-ebda Qorti ma tit]alla ta``etta li te\er`ita [urisdizzjoni u tag]ti rimedju[8];

Illi, dwar l-o[[ezzjoni tal-im]arrek li bil-kaw\a tag]hom pre\enti, l-atturi qeg]din jitolbu f'nifs wie]ed rimedju "straordinarju" flimkien ma' l-g]oti ta' kumpens g]ad-danni m[arrba, il-Qorti hija tal-fehma li din l-o[[ezzjoni mhix mist]oqqa g]aliex il-li[i nnifisha tg]id mod ie]or. Kemm hu hekk, b'\ieda ma' dak li ng]ad i\jed 'il fuq, hi tag]mel riferenza g]as-subartikolu (5) tal-istess artikolu 469A, fejn jing]ad espressament li f'azzjoni ta]t dan l-artikolu l-attur jkun jista' <u>jinkludi</u> talba g]all-]las tad-danni. Bil-kelma sottolinejata l-Qorti tifhem li l-le[islatur ried jag]ti lill-attur f'kaw\a ta' din l-g]amla l-possibilita' li jitlob <u>ukoll</u> il-]las tad-danni b]ala "rimedju ordinarju" (kif sejja]lu l-im]arrek) b'\ieda ma' kull talba o]ra g]al rimedju li jinstilet naturalment minn talba, per e\empju, ta]t l-artikolu 469A(1)(a), ukoll jekk tali talba tkun tinvolvi l-g]oti ta' "rimedju straordinarju";

---

[7] Ara App. Kost. **6.10.1999** fil-kawza fl-ismijiet **Steven Bartolo vs Avukat Generali et** (Kollez. Vol: **LXXXIII.i.275**)

[8] Ara App. Kost. **31.5.1999** fil-kawza fl-ismijiet **Edward Zahra vs Awtorita' tal-Ippjanar** (Kollez. Vol: **LXXXIII.i.179**) u l-ghadd ta' sentenzi u riferenzi li fiha dwar l-applikazzjoni xierqa tal-artikoli 46(2) u 4 (2) tal-Kap 319.

G]al dawn ir-ra[unijiet, il-Qorti qeg]da tidde`iedi dan l-episodju billi:

Ti`]ad it-tielet e``ezzjoni mressqa mill-im]arrek, b]ala infondata, bl-ispejje\ kontrih, u tg]id li ma ssib l-ebda irregolarita' pro`edurali fl-azzjoni attri`i kif imfassla.

Moqrija

ONOR. JOSEiPH R. MICALLEF LL.D.,
7 ta' Frar, 2002

Charles Falzon,
Deputat Re[istratur,
7 ta' Frar, 2002.